

Kop van Schouwen in beweging

LIFE Duinen: Staatsbosbeheer herstelt dynamiek met EU-geld

HAN SLUITER EN KEES VAN DER MEER

Op de kop van het Zeeuwse Schouwen ligt een bijzonder duingebied, met een breed scala aan zeer verschillende duintypen in een landschap dat al eeuwen in beweging is. Aan die interessante dynamiek dreigde een eind te komen. Maar Staatsbosbeheer grijpt in.

Bijna nergens is het landschap zo gevarieerd als op de Kop van Schouwen! Aan zee zijn er jonge duinen en afgesnoerde strandvlakten, zoals de Buitenverklikker. De Meeuwenduinen en het Zeepe rollen als een wals van witte stuivende duinen over het achterliggende landschap. Verder landwaarts in het binnenduin liggen graslanden en vroongronden. De duinzoom, de overgang van de duinen naar de polder, is een kleinschalig landschap van natte duinbossen afgewisseld met graslandjes en elzensingels.

Deze grote variatie is te danken aan geleidelijke overgangen in de bodem, van kalkrijk naar kalkarm, van betrekkelijk arm aan voedingsstoffen naar nog schraler, van vochtig naar droog. De duinen van de Kop van Schouwen zijn al eeuwen in beweging en dat creëert zulke overgangen. Maar we moeten eigenlijk zeggen, creëerde, verleden tijd, want de laatste tientallen jaren is de vaart eruit. Stuivende duinen groeien steeds sneller dicht.

De belangrijkste oorzaken: luchtverontreiniging en konijnenziekten. Via de lucht komt er veel meer dan vroeger voeding voor planten (stikstof) in de duinen terecht. En voorheen wemelde het van de konijnenstand die met hun graaf en gegraas de duinen overhoop haalden en zo nieuwe stuifplekken creëerden. Maar ziektes hebben de konijnenstand gedecimeerd, zodat nu

ook bloemrijke duingraslanden overgroeid raken met goed bemeste, hoge grassen en struiken. Al eerder was al veel moois verloren gegaan door bebouwing en verdroging.

Ingrijpende herstelmaatregelen

De duinen op de Kop van Schouwen zijn een parel van Staatsbosbeheer en dat doet er al het mogelijke aan om het tij te keren. Vanaf begin jaren negentig worden er ingrepen gepleegd als plaggen, maaien en begrazen, dat in het kader van Overlevingsplan Bos en Natuur. Ook zijn samen met de Provincie maatregelen getroffen voor het herstel van het grondwatersysteem. Omdat de structurele aanpak van luchtverontreiniging maar langzaam op gang komt en de konijnenpopulatie zich nog niet genoeg herstelt, zijn nog steeds extra inspanningen noodzakelijk. Vrijwel alle Nederlandse duingebieden verkeren in een vergelijkbare toestand. Daarom heeft Staatsbosbeheer met partners, waaronder de Stichting Duinbehoud, in 2005 het project LIFE Duinen in het leven geroepen. Daarin worden in acht duingebieden, waaronder de Kop van Schouwen, ingrijpende herstelmaatregelen uitgevoerd.

Op grote schaal en gedetailleerd

Passend bij het karakter van de Kop van Schouwen zijn de ingrepen zowel grootschalig als kleinschalig. Voorbeelden van grootschalige maatregelen zijn het vergroten van begrazingsgebieden in de Meeuwenduinen en binnenduingraslanden en het geheel verwijderen van de bomen en struiken uit vier uitgestoven valleien

Een volledig dichtgegroeide uitgestoven laagte in de Meeuwenduinen

Een nieuw ontstaan stuifduin in de Meeuwenduinen.

aan de westkant van boswachterij Westerschouwen. Kleinschalig zijn het plaggen, maaien, verwijderen van struikgewas, het hier en daar afdammen van slootjes, het graven van poelen en het uitdunnen van de bosranden van boswachterij Westerschouwen.

Voor het herstel van het typische plantendek van duinvalleien in binnenduingraslanden is plaggen een effectieve maatregel. Daarmee zijn al eerder op de Vroongronden van Schouwen successen behaald. Het oorspronkelijke plantendek met soorten als oeverkruid, moerasdroogbloem en dwergglas is daar teruggekomen. Voorwaarden voor dit succes zijn wel herstel van het grondwatersysteem en een juist kalkgehalte in de bodem.

Grondwater en kalkgehalte in kaart

In het kader van LIFE Duinen is op vier locaties het grondwatersysteem en het kalkgehalte in de bovenste bodemlaag in kaart gebracht. Op basis van dit onderzoek konden de herstelmaatregelen op de meest kansrijke plekken worden uitgevoerd. Op de oorspronkelijke overgangen van hoog naar laag in de binnenduingraslanden van de Kop van Schouwen kwam in het verleden ook duinblauwgrasland voor. Voor een compleet herstel van dit soort duinbegroeiing is een verdere fijnregeling nodig door meer (oppervlakte)water vast te houden in de winter en het grondwater in het voorjaar verder te verhogen. Hier ligt nog een opgave voor de betrokkenen bij het Natura 2000-beheerplan.

Begrazing Meeuwenduinen en de insectenstand

Meeuwenduinen en het Zeepe worden begraasd. Dit in het kader van LIFE Duinen en in samenwerking met Natuurmonumenten. Op 500 hectare aaneengesloten duingebied grazen ongeveer 120 pony's. De dieren zullen het zand en de korstmosvegetaties in de valleien lostrappen en aan het duinriet vreten. Belangrijk is ook wat begrazing betekent voor de insecten in het duin. Die zijn een belangrijke schakel in het ecosysteem van stuivende duinen.

Grote grazers houden hun leefgebied aan de ene kant in stand, maar kunnen door de vertrapping

van het leefgebied ook schade toebrengen.

Stichting Bargerveen doet onderzoek naar effecten van begrazing op de insectenstand in de Meeuwenduinen. Ook de opname van de Meeuwenduinen in dit onderzoek is gefinancierd door LIFE Duinen.

Nog te vroeg voor resultaten

Het is nog te vroeg om te kunnen beoordelen of met de herstelmaatregelen van LIFE Duinen daadwerkelijk de beoogde effecten worden behaald. Uniek is wel dat in dit project onderzoek vooraf en onderzoek na de uitvoering van de maatregelen worden gecombineerd. Voor het herstel van duinvalleivegetaties in de binnenduingraslanden zijn de gunstigste locaties gekozen en effecten van maatregelen worden gemeten: wat hebben ze gedaan voor het dierenleven en de verscheidenheid van soorten.

Om de dynamiek in de duinen terug te brengen, is gezorgd voor een aantal stevige impulsen. Zo is het oppervlak in de binnenduingraslanden dat begraasd wordt, fors toegenomen. De gemeenschappelijke begrazing samen met Natuurmonumenten in de Meeuwenduinen en het Zeepe is een eerste aanzet om de duinen weer fors aan het stuiven te krijgen.

LIFE helpt herstel

Het project LIFE Duinen heeft een sterke slinger gegeven aan het vliegwielt van het herstel van de Kop van Schouwen, dat al aan het draaien gebracht was door de samenwerking tussen Provincie, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en het Waterschap Zeeuwse eilanden.

Het internationaal waardevolle duingebied van de Kop van Schouwen verdient het om in het beheerplan Natura 2000 nog een extra ambitie op te nemen om het vliegwielt van herstel stevig door te laten draaien.

HAN SLUITER IS ECOLOOG BIJ STAATSBOSBEHEER REGIO ZUID. KEES VAN DER MEER IS OPZICHTER KOP VAN SCHOUWEN BIJ STAATSBOSBEHEER.

Voor een uitgebreide versie van dit artikel zie: www.duinbehoud.nl